

Kuulumisen politiikat jälkikoloniaalisessa Lapissa

Epistemologisia, teoreettisia ja metodologisia mietelmiä

Sanna Valkonen

Abstrakti

Artikkelissa käsitellään alkuperäisyyteen, alkuperäiskansan asemaan ja etnisyyteen liittyvää eriytymistä ja erontekoja jälkikoloniaalisessa Lapissa. Tätä kuulumisen ja tunnistamisen kamppailua lähestytään intersektionaalisuuden näkökulmasta korostaen risteäviä eroja identifikaatioita ja toimijuutta tuottavina paikkoina ja tiloina. Artikkeliki pyrkii luomaan uudenlaista teoreettista ymmärrystä alkuperäiskansoja ja etnisyyttä sekä kiinteitä ja liikkuvia identiteettejä koskeviin keskusteluihin. Artikkelissa myös kehitellään alkuperäiskansatutkimuksen lähtökohtiin kytkeytyvää epistemologista ja menetelmällistä lähestymistapaa, jossa alkuperäiskansat itse ovat tiedon subjekteja länsimaisen tutkijan sijaan. Näin pohditaan myös teorian ja käytännön rajan hälventämistä sekä tieteen itsensä dekolonisaatiota alkuperäiskansakysymyksissä. Näin pystytään avaamaan ja ymmärtämään saamelaisia koskevan keskustelun lukkiutuneita kohtia sekä kehittämään uudenlaista tutkimusnäkökulmaa etnisyyden ja alkuperäisyyden historiallisen ja oikeudellisen totuuden etsimisen projektiin.

AVAINSANAT: Alkuperäiskansa, epistemologia, etnisuus, identifikaatio, intersektionaalisuus, kuulumisen politiikka.

Johdanto

”Ketkä ovat saamelaisia?” on kysymys, johon valtaväestöillä on aina ollut hyviä vastauksia, joiden perustelut ovat vaihdelleet kulloistenkin sosiaalisten, poliittisten ja tieteellisten virtausten mukaan. Ulkopuolisten määritelmät ja kuvaukset saamelaisista ovat rakentuneet rodullisen, uskonnollisen, kulttuurisen ja/tai kielellisen eron varaan. Valtayhteiskunnan poliittiset ideologiat ovat vaikuttaneet saamelaisten kategorisointiin ja etnisten rajanvetojen tuottamiseen. (Ks. esim.

Mathisen 2003.) Toisaalta on esitetty, että Suomessa sekä viranomaiset että muut paikalliset ihmiset ovat aina olleet tietoisia siitä, ketkä ovat ja ketkä eivät ole saamelaisia, toisin sanoen ketkä yhteisöjen omassa etnisten suhteiden dynamiikassa määrittyvät saamelaisiksi (ks. Lehtola 2012; Müller-Wille [1971] 1996).

Saamelaisuudesta ja saamelaisista tietäminen on kuitenkin parin viime vuosikymmenen aikana tullut syvään murrokseen. Kun Suomen saamelaiset

ovat saaneet perustuslaissa tunnustetun aseman alkuperäiskansana sekä kulttuuri-itsehallinnon (laki saamelaiskäräjistä 974/1995), on heidän asemansa ja olemassaolonsa politisoitunut monissa tämänhetkisissä suomalaisissa poliittisissa ja osin akateemisissakin keskusteluissa. Tämän päivän yhteенkuuluvuutta tuntevan saamelaisen etnisen ryhmän käsitykset ryhmäänsä kuuluvista ihmisistä, esimerkiksi perinteinen sukuihin perustuva etnisen tunnistamisen käytäntö (ks. Lehtola 2012, 31), sekä näiden käsitysten joustavuus on haastettu tulkinnoilla, jotka painottavat alkuperäiskansoja koskevien kansainvälisten sopimusten kirjaimellista tulkintaa. Alkuperäiskansaa määrittäisi tällöin tiettyjen perinteisten elinkeinojen eli poronhoidon, metsästyksen ja kalastuksen pitkäaikainen suvussa kulkeva harjoittaminen tietyllä alueella, suora polveutuminen saamelaisista tai verolappalaisista esi-isistä kauempaa kuin kolmen sukupolven takaa sekä polveutuminen tietyn, Suomen valtion sisäisen alueen kaikkein alkuperäisimmistä asukkaista (esim. Joonas 2012; Joonas 2013). Näissä tulkinnoissa alkuperäiskansaa ymmärretään kansainvälisten sopimuksien säätelemänä oikeudellisena kategoriana, joka kiinnittyy erityisesti perinteiseen maankäyttöön. Tällöin alkuperäiskansojen etninen erityisyys ja ryhmämuotoisuus sekä ryhmän itsemäärittelyn käytännöt eivät ole keskeisiä alkuperäiskansan määreitä.

Pohdin tässä artikkelissa intersektionaalisuuden mahdollisuuksia tämänkaltaisen poliittisesti riitaantuneen tilanteen analyysissa, jossa määritellään uudelleen kysymyksiä alkuperäisyydestä, etnisyydestä, kulttuurista ja kuulumisesta, eli käydään diskursiivista kamppailua siitä, ketkä ovat saamelaisia, alkuperäiskansaa ja alkuperäiskansaoikeuksien omistajia. Keskustelu on polveillut 1990-luvun alusta lähtien voimistuen välillä saamelaispoliittisen tilanteen kehittymisestä ja valtion erilaisista lainsäädäntö- ja muista toimista riippuen. Eräs keskeinen kiistaa motivoiva tekijä

on kansainvälisen työjärjestön ILO:n (International Labour Organization) alkuperäiskansoja koskevan yleissopimuksen nro 169 (jatkoksa ILO 169 -sopimus) ratifioimiseen liittyvät kysymykset. Suomi on harkinnut sopimuksen ratifioimista ja selvittänyt ratifioimismahdollisuuksia jo yli toistakymmentä vuotta.

Intersektionaalisuuden käsitteellä viitataan risteäviin sosiaalisiin eroihin ja tämän risteämisen seurauksiin (esim. Brah & Phoenix 2004; Crenshaw 1989; Hill-Collins 1998). Kehittelen artikkelissa teoreettista lähestymistapaa, joka perustuu subjektorientoituneeseen intersektionaalisuuden (*subject-oriented intersectionality*, Staunæs & Søndergaard 2011) esioletuksiin eli ajatukseen intersektioista, erojen risteyksistä, tuottavina paikkoina ja tiloina. Tällainen tutkimuksellinen lähtökohta tarkoittaa tässä tapauksessa, että käännetään toisin päin ajatus siitä, että alkuperäiskansa ja sen jäsenet olisivat paljastettavissa oleva entiteetti; toisin sanoen se, että alkuperäiskansaoikeuksien subjektit tulee löytää kansainvälisen oikeuden ja näin länsimaisen järjestyksen lähtökohtien perusteella. Esitän, että alkuperäiskansa tuleeekin nähdä kategorisointina, joka on synnyttänyt ja mahdollistaa uudenlaisia identifikaatioita ja toimijuuden muotoja ristetesään muiden eron akseleiden ja kategorisointien, kuten perinteisten elinkeinojen, sukujuurten ja/tai erityisen aluesuhteen kanssa.

Ehdotan siis, että alkuperäisyyteen ja etnisyyteen liittyviä kuulumisen ja tunnistamisen konflikteja ja kamppailuja – kuulumisen poliittisia projekteja (Yuval-Davis 2011) – on hedelmällistä lähestyä tarkastelemalla, kuinka kansainvälisestä oikeudesta omaksuttu alkuperäiskansan kategoria on järjestänyt ja järjestää uudelleen etnisiä ja muita sosiaalisia suhteita jälkikolonialisessa pohjoisessa. Vaikkakin alkuperäiskansan kategoria on myös saamelaisien omaan poliittiseen toimintaan vahvasti mobilisoitu, ovat varsinkin siihen liite-

tyt poliittiset oletukset ja mekanismit, kuten ILO 169 -sopimus ja sen ratifioinnin mahdolliset ja oletetut seuraukset, synnyttäneet uudenlaisia identiteetti- ja kulttuuriprojekteja, jotka ovat muokanneet pohjoisen etnisiä suhteita. Kun tarkastellaan, kuinka alkuperäiskansan kategoria mahdollistaa uudenlaisia identifikaatioita ja toimijuuksia risteämällä muiden kategorioiden ja erojen kanssa, arvioidaan samalla alkuperäiskansasta tietämisen ja tämän tiedon poliittisuuden kysymyksiä.

Avaan artikkelissani intersektionaalisuuden mahdollisuuksia hahmottelemalla empiirisiä esimerkkejä alkuperäiskansan käsitteeseen kiinnittyvien intersektioiden eli risteävien erojen mahdollistamista identifikaatioista ja toimijuuksista. Lisäksi pohdin alkuperäiskansatutkimuksen epistemologisiin lähtökohtiin kytkeytyvää lähestymistapaa, joissa alkuperäiskansat itse ovat tiedon subjekteja länsimaisen tutkijan sijaan (ks. Kuokkanen 2009; Smith 1999). Lähestymistapani pyrkii problematisoimaan akateemisen kolonisaation käytännöt, joiden kohteena saamelaiset ovat olleet sekä historiallisesti että tietynlaisten tutkimuksellisten lähestymistapojen seurauksena toisinaan myös nykytutkimuksen kautta.

Alkuperäiskansatutkimus on osa jälkikolonialista tutkimustraditiota, joka yhdistää erilaisia teoreettisia ja metodologisia lähestymistapoja ja ylittää tieteiden rajoja (Denzin, Lincoln & Smith 2008; Smith 1999). Kuten on tapahtunut monien muidenkin alkuperäiskansojen kohdalla, myös saamelaisia koskeva tutkimus on käymässä läpi siirtymää ulkopuolisten tekemästä, ulkopuolisten lähtökohdista ja näkökulmista ammentavasta (esimerkiksi lappologinen tutkimustraditio) saamelaisista lähtökohdista ja näkökulmista tehtävään tutkimukseen. Tällaisen saamentutkimuksen pyrkimyksenä on saamelaisyhteisöjen emansipaatio ja kolonialististen käytäntöjen purkaminen. Saamentutkimuksen tehtävä on tuottaa emansipatorista tietoa ja kriittisen keskustelun

kautta muokata ja uudelleen rakentaa saamelaisia koskevaa tutkimusta (ks. Länsman 2008). Jälkikolonialista saamentutkimuksen paradigmat ovat kehittäneet muun muassa Elina Helander ja Kaarina Kailo (1999), Vuokko Hirvonen (1999), Rauna Kuokkanen (2007a; 2007b), Veli-Pekka Lehtola (2012), Irja Seurujärvi-Kari (2012) sekä Sanna Valkonen (2009; 2013).

Tämän artikkelin ja laajemmin tutkimuksen¹, jonka osa tämä artikkeli on, tavoitteena on pohtia ja kehittää edelleen saamelaisten omiin lähtökohtiin perustuvaa tutkimusta, jossa saamelaiset ovat itse tutkimuksen keskeisiä tiedontuottajia. Näin tutkimukseni myös pyrkii purkamaan teoreettisen ja käytännöllisen tiedon ja niiden subjektien piileviä oletuksia. En käsittele tässä artikkelissa saamelaisen ryhmän tai ryhmien sisäisiä vallan ja tietämisen hierarkioita (ks. Valkonen 2009). Sen sijaan käytän vastakkainasettelua ”saamelaiset”, ”saamelaisten ryhmä” tai ”saamelaisten oma tieto” *versus* ”länsimainen tiede” tai ”ulkopuoliset näkökulmat” osoittamaan saamelaisten ulkopuoliseen määrittelyyn ja näin saamelaisia koskevaan tietoon liittyviä valtarakenteita ja tieteen hierarkioita. En siis oletta yhtä ja ongelmatonta saamelaista tietämisen tapaa saamelaisista ja saamelaisuudesta. Tässä artikkelissa tarkoitukseni on kuitenkin käsitellä nimenomaan saamelaisia koskevan länsimaisen² tieteen ja tiedontuotannon dekolonisaation mahdollisuuksia, jolloin kri-

1 Suomen Akatemian tutkimushanke ”Alkuperäiskansa liekeissä. Intersektionaalinen analyysi etnisyyden ja alkuperäisyyden eronteista ja eriytymisestä jälkikolonialisessa Lapissa” (1.9.2014–31.8.2017).

2 Olen tietoinen käsitteen ja kategorian ”länsimainen” ja ”länsimainen tiede” monimerkityksellisyydestä, kategorisesta ongelmallisuudesta ja myös poissulkevuudesta. Käytän ko. käsitteitä nostaakseni esiin alkuperäiskansojen koskevan tutkimuksen ja tiedon legitimiisyyteen ja valtahierarkioihin liittyviä kysymyksiä (ks. Smith 1999; Kuokkanen 2009).

tiikki kohdistuu ensisijaisesti saamelaisuudesta ja saamelaisista tietämiseen ulkopuolisista näkökulmista käsin – toisin sanoen sellaisiin tieteellisiin näkökulmiin ja kysymyksenasetteluihin, joissa saamelaisuus ja alkuperäiskansa tuotetaan länsimaisen tiedon ja tieteen figuuriksi (ks. Ahmed 2000; vrt. Spivak 1993).

Artikkelini osallistuu myös etnisiä vähemmistöjä ja alkuperäiskansoja koskevaan yhteiskuntatieteelliseen keskusteluun (esim. Brubaker 2012; Ingold 2000; Yuval-Davis 2011). Sen juuret ovat barthilaisessa (Barth 1969) etnisyytutkimuksen traditiossa, jossa etnisyyttä ymmärretään suhteena, jota muokataan ja uusinnetaan niin erilaisten luokittelujen ja kategorisointien keinoin kuin jokapäiväisessä kanssakäymisessäkin. Richard Jenkins (1997), Thomas Hylland Eriksen (1993) ja monet muut ovat kehittäneet barthilaista näkökulmaa edelleen korostaen itseidentifikaation ja ulkoisen kategorisoinnin vuorovaikutusta sekä kategorisoinnin prosessien erilaisia tasoja ja konteksteja. Rogers Brubaker (2012) taas on esittänyt, että etnisyyttä koskevan tutkimuksen tulee kohdistua identifikaatioon ja ryhmän muodostamiseen identiteetin ja ryhmän asemesta.

Tilanteen ja konfliktin yleiskuvan ja vallitsevien diskurssien hahmottamisen osalta artikkelini nojautuu väitöstutkimukseeni (Valkonen 2009) sekä saamelaisuutta koskevan akateemisen ja poliittisen keskustelun intensiiviseen seuraamiseen 1990-luvun alusta tähän päivään saakka (Valkonen & Valkonen 2013; Valkonen, Valkonen & Koivurova 2014). Artikkelissa käsittelemäni avaukset liittyen saamelaisuudesta ja/tai alkuperäiskansasta tietämiseen – toisin sanoen pohdinat aineistosta ja sen luonteesta sekä tutkittavien roolista ja merkityksestä tutkimuksessa – ovat osa meneillään olevaa tutkimushankettani, joka käsittelee intersektionaalista näkökulmasta alkuperäisyyteen ja etnisyyteen liittyvää eriytymistä ja erontekoa jälkikolonialisessa Lapissa. Tähän

tutkimukseen kerään paraikaa aineistoa, jonka hankkiminen perustuu nimenomaan tieteen dekolonisaatioon pyrkivään kanssatietämisen menetelmään, jota tässä artikkelissa avaam. Tässä artikkelissa varsinainen aineisto ja sen analyysi ei ole keskeisessä roolissa – tämä työ on vasta tekeillä – vaan tarkoituksena on nimenomaan tarkastella erilaista tapaa lähestyä saamelaisuutta ja alkuperäiskansaa koskevaa keskustelua sekä pohtia paikallisen tietämisen merkitystä suhteessa kansainvälisen oikeuden kategorioihin ja länsimaiseen tieteseen.

Keskeinen kysymys on siis, millä tavalla kiinnittää saamelaisten itsensä tietäminen ja teoretisointi laajempaan analyttiseen kuvaan alkuperäiskansoista länsimaisen tiedon, vallan ja järjestelmän kohteina. Millaisiin laajempiin poliittisiin kamppailuihin teoretisointi kiinnittyy ja millaisia valta- ja hegemoniseen järjestykseen liittyviä kysymyksiä se voi tietää ja tulkita uudelleen? Miten akateeminen ja alkuperäiskansojen tieto voivat kohdata ja ”tietää yhdessä”?

Epistemologinen käänös

Mitä tapahtuu, kun kansainvälisessä oikeudessa luotu käsitys tai määritelmä alkuperäiskansasta ei täysin vastaakaan alkuperäiskansan omaa käsitystä itsestään tai tuottaa monenlaisia tulkinnan mahdollisuuksia? Kenen tieto näyttäytyä legitimiinä tässä tilanteessa? Viimeaikainen suomalainen akateeminen ja poliittinen keskustelu saamelaisuudesta, alkuperäiskansaisuudesta (*indigenousness*) ja ILO 169 -sopimuksesta on osoittanut, että tällaisessa tilanteessa saamelaisten tietoa pidetään helposti poliittisena ja tarkoitushakuisena, kun taas valtaväestön tutkijoiden ja poliitikkojen tulkintoja legitimeinä ja yhteiskunnallisesti ja poliittisesti merkityksellisinä. Myös Lehtola (2005b) on todennut, että varsinkin yhteiskunnallisiin ristiriitoihin liittyvissä tilanteissa saamelaisten asiantuntijuus pyritään

mitätöimään ja jääväämään. Nykyisen saamelaisuutta koskevan keskustelun keskiöön on noussut kysymys siitä, ketkä oikeastaan ovat Suomen alkuperäiskansaa, todellisia alkuperäisasukkaita ja alkuperäiskansaoikeuksien omistajia Pohjois-Suomen eri alueilla, sekä kuinka alkuperäiskansa ja saamelaisuus tulisi määritellä. Vastauksia näihin kysymyksiin on etsitty muun muassa monilla valtion tilaamilla oikeushistoriallisilla tutkimuksilla (esim. Vahtola ym. 2006) ja selvityksillä (esim. Saamelaistoimikunta 2001).

Oikeussubjektien määrittely näyttää sekä edellyttävän että tuottavan kategorista ajattelua. Tarve määritellä saamelais- ja alkuperäiskansaoikeuksien subjektit laissa ja näin vakiinnuttaa saamelaisen ja alkuperäiskansan kategoria – toki ennen kaikkea saamelaisten itsensä tahdosta ja hyväksi – on omalta osaltaan aiheuttanut sen, että saamelainen etnisyys, joka on ollut paikallisesti vaihtelevaa, suhteiden kautta määrittyvää, läpäisevää ja joustavaa (ks. Lehtola 1997, 16–17), on nyt asetettu lain säätelemäksi kategoriaksi. Tätä kategorian ja paikallisten etnisten suhteiden dilemmaa on myös pohtinut oikeusministeriön asettama työryhmä, joka luovutti mietintönsä lokakuussa 2013 (saamelaiskäräjälakityöryhmä 2013). Työryhmän tehtävänä oli paitsi miettiä parannuksia nykyiseen saamelaiskäräjälakiin (974/1995) ja kehittää saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa, myös yrittää muotoilla paremmin etnisten suhteiden todellisuutta ja toisaalta alkuperäiskansaoikeuksia vastaava saamelaisen määritelmä ja näin mahdollisesti määritellä tällä hallituskaudella ratifioitavaksi luvattu ILO 169 -sopimuksen subjektit (ks. ILO 169).

Saamelaiset ovat yleisesti ottaen pitäneet nykyistä saamelaiskäräjälain sisältämää saamelaisen määritelmää liian laajana ja saamelaisten itseymmärrystä vastaamattomana varsinkin sen sisältämän niin kutsutun lappalaisperusteen eli polveutumista historiallisten lapinky-

lien osakkaista painottavan momentin vuoksi (laki saamelaiskäräjistä 1995/974). Työryhmän ehdotus uudeksi saamelaisen määritelmäksi (saamelaiskäräjälakityöryhmä 2013) asettaa sukuyhteisöön kuulumisen sekä ryhmäidentifikaation polveutumisen edelle, mikä vastaa myös paremmin monien nykysaamelaisten käsitystä siitä, kuka on saamelainen, kuin kaukaisien esi-isien kautta tapahtuva saamelaiseksi määrittäminen (ks. esim. saamelaiskäräjälakityöryhmä 2014). Hallituksen esityksessä saamelaiskäräjälain muuttamiseksi (HE 167/2014 vp) on kuitenkin ”kompromissimääritelmä” (saamelaiskäräjät 2014), jossa saamelaiseksi on edelleen mahdollista määrittä verolappalaisten sukujuurten kautta. Nyt kuitenkin edellytetään elävää saamelaista sukuyhteyttä. Lisäksi lain perusteluteksteissä painotetaan YK:n (2007) alkuperäiskansaoikeuksien julistuksen mukaista ryhmäidentifikaation merkitystä. (HE 167/2014 vp; ks myös YLE Sápmi 28.8.2014.)

Myös tutkimuksellisesti on keskeistä kysyä, kuinka siirtyä siitä kategorisesta ymmärryksestä, joka hallitsee saamelaisuutta ja alkuperäiskansaisuutta koskevaa suomalaista poliittista ja osin akateemistakin keskustelua, ymmärrykseen etnisyydestä, alkuperäiskansaisuudesta ja alkuperäisyydestä suhteena ja kuulumisena. Ehdotan, että tilannetta täytyy analysoida laajemmassa kontekstissa, mutta samanaikaisesti ruohonjuuritasolta ja paikallisesti. Maa-oikeuksia ja alkuperäiskansasubjektuita painottavat poliittiset ja tieteelliset selitykset, jotka pyrkivät paljastamaan Lapin ”todellisen alkuperäiskansan”, yksinkertaistavat tai eivät ota huomioon Pohjois-Suomen ja Saamenmaan sosiaalista todellisuutta koskevia etnisyyden ja kulttuurin kysymyksiä tai tulkitsevat niitä puhtaasti kansainvälisen oikeuden näkökulmasta. Tässä mielessä ne ovat myös alkuperäiskansatutkimuksen kannalta problemaattisia, koska ne perustuvat hegemonisen länsimaisen maailmanjärjestyksen, kansainvälisen oikeuden ja tieteen tuottamaan ja

ylläpitämään kategoriseen ajatteluun ja tulevat itse asiassa essentialisoineeksi ja rodullistaneeksi alkuperäiskansan kategorian.

Kuinka siis on mahdollista, että koloniaalisesta alkuperäiskansan statuksesta, joka on tarkoittanut alinta asemaa sivilisaation asteikolla (Rodriguez-Piñero 2005), kamppaillaan jälkikoloniaalisella aikakaudella? Mitä tämä kertoo yhtäältä kuulumisen poliitikoista nykypäivän globaalissa maailmassa ja toisaalta alkuperäiskansan käsitteen ja alkuperäiskansasta tietämisen poliittisuudesta?

Tiedon dekolonisaation haaste

Alkuperäiskansan kategoria ja käsite on kolonisaation luomus (Kenrick 2011; Rodriguez-Piñero 2005) ja jatkumoa valtayhteiskuntien tarpeelle määrittellä rodullistettu – toisinaan primitiivinen, toisinaan jalo – ”toisensa” (ks. Mathisen 2003, Sissons 2005). Käsitteen sisältämä alkuperäisväestön ja valloittajien kategorinen vastakkaisuus on myös kolonialistinen rakennelma (Ingold 2000, 151), joka kuitenkin pyritään tuottamaan yhä uudelleen poliittisissa ja akateemisissa keskusteluissa (vrt. Sissons 2005, 39). Esimerkiksi Joonas (2013) esittää, että Suomen nykysaamelaiset ovat itse asiassa Norjan puolelta tulleiden maahanmuuttajien jälkeläisiä, ja näin Lapin todelliset alkuperäisasukkaat, metsäsaamelaiset, ovat jääneet nykysaamelaisten jalkoihin ja tunnistamatta alkuperäiskansana.

Jotta voidaan välttää alkuperäiskansan käsitteen ja määrittelyn essentialisoivaa ja kolonisoivaa luentaa, tulee alkuperäiskansan käsite ymmärtää paitsi etnisten suhteiden, myös tunnistamisesta ja oikeuksista käytävän poliittisen kamppailun kontekstissa (ks. Ingold 2000). Se ei ole tiettyjen ihmisryhmien polveutumisen kautta perittävä alkuperäisväestöstä tai tieteellisesti paljastettavissa oleva ylihistoriallinen ominaisuus. Ehdotankin, että asia on itse asiassa juuri päinvastoin:

alkuperäiskansan käsite on ennen kaikkea näiden etnisesti erityisten kansojen nykyisyyteen sekä vallitseviin etnisiin ja valtasuhteisiin viittaava määre. Tämän vuoksi yksi mahdollinen – ja tuoreen näkökulman avaava – tapa tarkastella alkuperäiskansaa ja sen määrittelyä on paneutua etnisten suhteiden ja kuulumisen tämänhetkiseen todellisuuteen, kysymyksiin ja kamppailuihin.

Kategorinen ajattelu on tulehduttanut Lapin tilanteen, koska se on juurtunut syvälle kansadiskurssiin ja näin ollen olettaa kiinteitä ja kiinnitettyjä identiteettejä, kun taas paikallisesti etniset suhteet perustuvat ihmisten väliseen kanssakäymiseen ja ovat näin ollen liikkuvia ja muuttuvia. Tämän vuoksi on loogista lähestyä tätä pohjoisen problematiikkaa tarkastelemalla oikeudellisten kategorioiden ja perustahakuisuuden sijaan sitä, kuinka saamelaiset itse käsitteellistävät ja ymmärtävät asemansa, suhteensa ja identiteettinsä. Jotta siis on mahdollista ylittää tieteelliset ja poliittiset keskustelut, jotka perustuvat dualistiseen ajatteluun niin alkuperäisväestöstä ja valloittajista kuin myös *teoriasta ja käytännöstä*, täytyy intersektionaalisuuden lähtökohtiin eli moniperustaisuuteen kytkeytyen ottaa tutkimukseen mukaan moninainen ja monien erojen halkoma saamelaisyhteisö heittä itseään koskevan tiedon tuottajina. Näin he eivät ole ainoastaan tutkimuksen empiirisiä yksiköitä, vaan tutkimuksen kanssatietäjiä.

Koska tavoitteenani on pyrkiä ylittämään tai näkemään toisin vallitseva saamelaisuuteen ja alkuperäisyyteen liittyvä poliittinen, sosiaalinen ja akateeminen umpikuja, pohdin mahdollisuutta ylittää sellainen teorian ja käytännön kahtiajako, jossa teoreettinen tieto edellyttää akateemista tutkimusta ja alkuperäiskansojen tieto on käytännöllistä (ks. Kuokkanen 2009; Laako 2012; Motta 2011). Tämä tarkoittaa, että on myös välttämätöntä sanoutua irti sellaisesta saamelaisuuden ulkopuolisen määrittelyn ja tutkimuksen traditiosta, jossa saamelainen tieto joko ohitetaan, mitätöi-

dään, jäävätään tai luonnehditaan poliittiseksi. Vaikka viime vuosikymmeninä alkuperäiskansojen perinteisen ja paikallisen tiedon arvo on tunnustettu ja alkuperäiskansoja kohdellaan enenevässä määrin tutkimuskumppaneina (ks. esim. Battiste 2000; Davidson-Hunt & O’Flaherty 2007; Grenier 1998), heidän tietonsa näyttäytyy silti usein käytännöllisenä ja paikkasidonnaisena tietona (ks. Irwin 1995; Smith 1999). Se asetetaan vastakkain tieteellisen ja teoreettisen tiedon kanssa, ja näin sen implisiittisesti nähdään olevan kykenemätöntä tuottamaan abstraktioita ja teoretisointeja, jotka voivat paljastaa ja haastaa alistavat rakenteet, käytännöt ja valtasuhteet ja näin edesauttaa poliittista ja sosiaalista muutosta (esim. Smith 1999; vrt. Motta 2011, 180).

Sara Mottan (2011, 181) mukaan teorian ja käytännön dualismin ylittämiseksi on keskeistä seurata sellaista ontologista ja epistemologista käsitteellistämistä, joka avaa mahdollisuuksia teoreettisen tiedon relationaalisille muodoille, jotka rakentuvat yhteisöjen poliittisten ja joka-päiväisen elämän konkreettisten kokemusten kautta. Teoriasta tulee tällöin avoin väline, jolla pyritään poliittisten yhteisöjen kokemusten systematisointiin ja emansipatoristen subjektiivisten tuottamiseen (Motta 2011, 194). Tämä tarkoittaa epistemologista siirtymää alkuperäiskansatiedon ja paikallisen tiedon ymmärtämisessä ei pelkästään käytännöllisenä vaan myös käsitteellisenä ja jopa teoreettisena.

Hanna Laako (2012, 14) kysyy intiaaniuden nousua latinalaisessa Amerikassa tarkastelevassa artikkelissaan: ”Millaista tiedontuotannon valtaa tutkijat harjoittavat globaalien politiikan dynaamisissa suhteissa?” Laakon tutkimus zapatistiliike, eräs tunnetuimmista ja tutkituimmista nykyajan poliittisista intiaaniliikkeistä, on nostanut esiin kysymyksen intiaaniyhteisöjen oman tiedon väheksymisestä tai huomiotta jättämisestä akateemisessa tutkimuksessa. Zapatistit pitävät

yhteisöjensä tietoja ja taitoja merkittävänä sekä teoreettisessa mielessä että käytännössä. He ovat myös pyrkieneet tuomaan esiin tieteellisen tutkimuksen omaa poliittisuutta ja värityneisyyttä – tämän näkemyksen mukaan tutkimukset edustavat vain yhtä subjektiivista näkökulmaa maailmaan ja zapatistiliikkeeseen. Liike on myös esittänyt, että tutkijoiden tulisi tulla zapatistiterritoriolle oppijoina, ei pelkästään opettajina tai auttamishaluisina asiantuntijoina. (Laako 2012.)

Zapatistien esiin nostamat kysymykset tiedon dekolonisaatiosta ja tutkijoiden tiedontuotannon vallasta ja sen vaikutuksista ovat keskeisiä myös saamentutkimuksessa. Kuinka vastata näihin kysymyksiin konkreettisessa tutkimusprosessissa ei ole aivan yksinkertaista (ks. Ahmed 2001; Laako 2012). Kuinka ottaa tutkittavan ilmiön asiantuntijat – eli siinä päivittäin elävät ihmiset – paitsi empiirisen ja käytännöllisen, myös käsitteellisen ja teoreettisen tiedon tuottajiksi, jolloin tutkimuksen keskiöön tulevat heidän näkemyksensä, ymmärryksensä ja käsityksensä tilanteestaan? Tiedon dekolonisaation näkökulmasta paikallisten saamelaisten kyky ja taito käsitteellistää ja teoretisoida tilannettaan ja sen syitä ja seurauksia perustuu saamelaisten omiin tietojärjestelmiin, kuten saamelaisten perinteiseen ymmärrykseen itsestään, muista ja ympäröivästä maailmasta, etnisten ja muiden suhteiden elettyihin ja ruumiillistettuihin käytäntöihin, mutta myös heidän kokemuksiinsa poliittisesta taistelusta oikeuksien ja tunnistamisen puolesta.

Tällaisen tiedon näkeminen teoreettisena eli käsitteellisinä tulkintoina maailmasta muuttaa länsimaisen tieteen perinteistä käsitystä teorioista tutkijoiden yksinoikeutena. Saamentutkimuksen kannalta olennaisia kysymyksiä ovat, millä tavalla saamelaisten tieto on mahdollista nähdä käsitteellisenä ja teoreettisena tietona, ja mitä tämä tarkoittaa itse käytännön tutkimustyön sekä tutkimustiedon jakamisen ja merkityksen kannalta.

Toisin sanoen: mitkä ovat saamelaisille luontevia tapoja tuottaa tietoa, ja millä tavalla tätä tietoa on mahdollista käsitellä ja esittää?

Olen hyvin tietoinen siitä, että tutkimuksen informanttien nimeäminen kanssatietäjiksi tai kirjoituskumppaneiksi – etnografisen kanssatietämisen narratiivi – ei poista saamelaisista tietämiseen liittyviä valtarakenteita ja -suhteita (vrt. Ahmed 2001, 56, 58). Tutkijan (tai etnografian) ja tutkittavan suhde on valtasuhde, jossa tutkijalla on mahdollisuus määrittellä kysymykset ja tutkimuksen tekniikat sekä tulkita näin saadut tulokset. Toisaalta juuri tämän vuoksi on tärkeää pohdita yhdessä tietämisen ja tieteen dekolonisaation erilaisia mahdollisuuksia erilaisissa kysymyksissä, vaikka valtasuhdetta olisikin mahdotonta kokonaan poistaa. Tämänhetkessä tilanteessa hyvin olennainen kysymys esimerkiksi on, mitä ja miten saamelaiset itse voivat kertoa alkuperäiskansasta ja alkuperäiskansaisuudesta, sen sijaan että tarkastellaan, kuinka länsimaisen hegemonian tuottamat alkuperäiskansan määritelmät kertovat, ketkä ovat saamelaisia. Toisin sanoen millä tavalla saamelaiset käsittävät ja käsitteellistävät alkuperäisyyden ja alkuperäiskansan, sen muodostumisen ja merkityssisällön, kansan keskinäiset suhteet sekä suhteet muihin väestöihin ja kulttuureihin? Millä tavalla nämä käsitykset voivat vaikuttaa saamelaisia koskevaan politiikkaan ja lainsäädäntöön tai jopa muuttaa niitä? Kuinka siirtää alkuperäiskansa ja siitä tietäminen institutionaalisesta kodistaan – kansainvälisestä oikeudesta ja sen länsimaisista tulkitsijoista – alkuperäiskansalle itselleen (vrt. Ahmed 2001, 52)?

Näkökulmana intersektionaalisuus

Intersektionaalisuuden käsite ja näkökulma on kehitetty monipuolistamaan identiteetteihin ja erityisesti sukupuoleen liittyvän vallan, toimijuuden ja subjektiuden mekanismien analyysiä. Intersektionaalisuuden näkökulmasta pelkästään

sukupuolta ei nähdä keskeisimpänä tai ainoana sosiaalista eriarvoisuutta tuottavana tekijänä, vaan myös monet muut erot ja kategorisoinnit vaikuttavat yksilön yhteiskunnalliseen asemaan, toimijuuteen ja kokemukseen (esim. Yuval-Davis 2011). Intersektionaalisuuden käsite ei ole ollut näkyvästi läsnä saamentutkimuksessa, vaikkakin monet tutkimukset voisi epäilemättä nähdä intersektionaalisuuden tutkimuksina (esim. Hirvonen 1999). Seuraavassa avaan intersektionaalista lähestymistapaa, jolla analysoida sosiaalisia ja politisoituneita suhteita, identifikaatioita, toimijuuksia sekä etnisyyteen ja alkuperäiskansaisuuteen liittyvää ryhmänmuodostusta. Näin pyrin luomaan sellaisen käytännöllis-teoreettisen ja metodologisen näkökulman alkuperäisyyteen ja alkuperäiskansaisuuteen liittyvään eriytymiseen ja kuulumisen kamppailuihin, jossa otetaan huomioon myös muiden erojen ja sosiaalisten jaotte- luiden vaikutus ja merkitys.

Intersektionaalisuuden tutkimusta, toisin sanoen monien kategorisointien ja erojen yhteisvaikutuksen analyysia, on hallinnut ajatus alistuksen jatkuvasta läsnäolosta. Intersektionaalinen lähestymistapa tähdentää moniperustaisuutta: sosiaalisten kategorioiden risteämisessä ja erottelujen kytkety- misessä muodostuu erilaisia alistamisen ja ulos- sulkemisen kokemuksia (Davis 2008, 67). Syrjin- nän kääntöpuolena syntyy myös vallan keskittyviä (Karkulehto ym. 2012, 17). Tämän asetelman voi kuitenkin kääntää ja tarkastellakin kategorisoin- teja ja eroja liikkuvina ja muuttuvina sekä niiden risteymiä, eli intersektioita, tuottavina paikkoina ja tiloina. Juuri intersektiot avaavat mahdollisuuksia vastustamisen strategioiden ja transgressiivisten subjektipositioiden kehittämiseen (Karkulehto ym. 2012, 26; Staunæs ja Søndergaard 2011).

Dorthe Staunæs ja Dorte Marie Søndergaard (2011, 52) perustavat intersektionaalisuuden sovelluksen- sa subjektiksi tulemisen kaksinaiseen prosessiin sekä Michel Foucault'n (1980; 1983) käsitykseen val-

lasta tuottavana. Subjektiksi tulemisen prosessissa diskursiivinen valta säätelee subjektia asettamalla sille sen muotoutumisen ehdot. Tämän prosessin kautta subjekti syntyy muotoutumisensa ehdoista neuvottelemaan pystyvänä toimijana. Staunæs ja Søndergaard (2011, 53) ehdottavat, että nojaamalla Foucault'n tuottavan vallan ajatukseen ja näin subjektiksi tulemisen edellytyksiin, on mahdollista tarkastella tiloja ja paikkoja sektioiden välillä (*intersections*) sosiokulttuurisia ilmiöitä tuottavina sen sijaan, että ne nähtäisiin moninkertaisen alistuksen paikkoina. Tällöin intersektionaalisuudesta tulee käsite, joka tarttuu siihen, mitä tapahtuu eri kategorisointien ja eron akseleiden risteämisen sisällä ja välillä. Kuinka siis jo olemassaoleva tai ennustamaton risteää ja näin muuttaa muotoaan? (Vrt. emt., 59.) Näin luodaan uudenlaista ymmärrystä siitä, kuinka sosiaaliset kategoriat ja eron akselit ovat muuttuvia ja liikkuvia, ja kuinka uudenlaisia kategorisointeja, liikkeitä ja näin kategorioiden välisiä tiloja syntyy koko ajan. Näin syntyy myös uudenlaisia toimijuuden ja identifiikaation mahdollisuuksia (vrt. emt., 53).

Sen sijaan, että lähtökohtaisesti oletettaisiin monenlaisten alistuksien alituinen läsnäolo vähemmistöryhmien tai valtayhteiskunnan marginaaliin sijoittuvien ihmisten elämässä, tarkastellaankin erojen risteämisiä identifiikaatioita, subjektiutta ja toimijuutta tuottavina ja luovina tiloina. Tämä näkökulma intersektionaalinen lähestymistapa myös korostaa paikantuneen tiedon ideaa eli sitä, että ei ole olemassa näkökulmaa "ei mistään" (Haraway 1991; ks. myös Laako 2012). Erojen risteymät eli intersektiot ovat myös erityisiä tiedon positioita. Tällöin esimerkiksi alkuperäiskansakysymyksiä ei lähestytä ulkopuolelta asetettuina kategorisointeina ja käsitteinä, vaan dynaamisina, elettyinä ja ruumiillistettuina käsitteinä ja käsityksinä – osallisen(a) tietona – jolla ihmiset pyrkivät jäsentämään yhä monimutkaisempaa maailmaa. Käytännön tutkimustyön kannalta tämä tarkoittaisi esimerkiksi sitä, että alkuperäis-

kansaa ei tulkita kansainvälisen oikeuden määritelmien kautta, vaan tarkastellaan erilaisissa asemassa paikallisyhteisöissä elävien ihmisten itsensä käsityksiä ja kokemuksia alkuperäiskansana ja alkuperäiskansasta niin arkipäivän elämän kuin poliittisen toiminnankin kannalta. Millaisia nykypäivän kamppailuja ja vallan hierarkioita ihmiset kohtaavat valtayhteiskunnan ja vähemmistön puitteissa, ja toisaalta millaista toimintaa ja mahdollisuuksia alkuperäiskansan asema tai alkuperäisyyteen kiinnittyminen mahdollistaa? Mitä on olla alkuperäiskansa?

Soveltamani intersektionaalinen näkökulma korostaa, että kaikki sosiokulttuuriset kategoriat, mukaan lukien myös enemmistökatteeriat, voivat olla merkityksellisiä ristitessään muunlaisten erojen kanssa (vrt. Staunæs & Søndergaard 2011, 53). Tästä horisontista kiinnostava tapaus ovat esimerkiksi etniset suomalaiset, jotka ovat opetelleet inarinsaamen kielen ja elävät inarinsaamelaisyhteisössä ollen siinä puoliksi sisällä, puoliksi ulkona. Heidän asemansa on paitsi erityinen toimija-asema, myös omanlaisensa tiedon positio suhteessa saamelaisuuteen ja saamelaisyhteisössä elämiseen. Keskeinen huomio onkin, että mikäkin kategoria ei ole ennalta määrätysti alistava tai subjektivoiva, vaan kategorioiden kietoutumisella ja risteämällä voi olla sekä alistavia että subjektivoivia seurauksia. Eriarvoisuuden, kuin myöskään subjektivoitumisen ja emansipaation, lähteet eivät ole samanlaisia, vaan erot leikkautuvat ja vaikuttavat toisiinsa tapauskohtaisesti ja jäsentävät ihmisten asemia eri tavoin (vrt. Karkulehto ym. 2012, 17; Verloo 2006).

Kuitenkin tiettyissä historiallisissa tilanteissa sekä suhteessa ihmisten jokapäiväiseen elämään tietyt sosiaaliset jaot, kategorisoinnit ja erot ovat merkittävämpiä kuin toiset. Tiedyt erot, kuten sukupuoli ja elämäntilanteen vaihe, muovaavat kaikkien ihmisten elämää, kun taas tiedyt, kuten kuuluminen alkuperäiskansaan tai seksuaalivä-

hemmistöön, vain joidenkin. Tästä huolimatta myös erityisempien eron akseleiden sosiaalisella tunnistamisella ja tunnustamisella on keskeinen poliittinen merkitys. (Yuval-Davis 2011, 9.)

Tämänhetkissä pohjoisen tunnistamisen kamppailuissa alkuperäiskansan kategoria näyttäytyy usein keskeisimpänä eriarvoisuutta tai toisaalta etuoikeuksia tuottavana asemana. Viimeaikaiset kuulumisen poliittiset projektit ovat mahdollisia nimenomaan alkuperäiskansan kategorian ja sen tulkintojen kautta. Esimerkiksi julkisen keskustelun perusteella ILO 169 -sopimuksen subjektiudesta näyttää tulleen hyvin perustavanlaatuinen ihmisten elämän edellytyksiin vaikuttava tekijä. Tämä vallitseva ja hallitseva keskustelu kuitenkin verhoaa monien muiden erojen merkityksen. Esimerkiksi sukupuolen merkitystä yhtäältä eriarvoisuutta, toisaalta subjektiutta ja toimijuutta tuottavana erona ei ole juurikaan tutkittu Suomen saamelaiskontekstissa (ks. Kuokkanen 2007b; Kuokkanen 2011). Millaisia mahdollisuuksia tai alistamisen paikkoja muut erot ja sosiaaliset kategoriat, jotka ilmenevät rakenteissa, politiikassa ja sosiaalisissa käytännöissä ja representaatioissa (vrt. Crenshaw 1991), tuottavat saamelaisyhteisössä tai laajemmin pohjoisessa? Millaisia sosiaalisia ja poliittisia seurauksia erojen leikkautumisella on? Nämä kysymykset ovat yhä olennaisempia niin tutkimuksellisesti kuin poliittisestikin.

Kamppailu alkuperäisyydestä ja saamelaisuudesta

Koloniaalisia ja jälkikoloniaalisia yhteiskuntia tarkastelleet tutkimukset ovat näyttäneet, kuinka koloniaalinen hallinta on muuttanut aiempia sosiaalisen identifikaation malleja ja käytäntöjä sekä muokannut etnisen mobilisaation tapoja identifikaation, lokeroinnin ja etnisten ryhmien eroavuuksiin perustuvan kohtelun kautta (esim. Horowitz 1985; Young 1976). Tuoremmat tutkimukset ovat osoittaneet, kuinka valloittajien nimeämisen ja luokittelun käytännöt ovat vaikuttaneet alkuperäiskansojen

itseymmärrykseen, sosiaaliseen organisoitumiseen sekä poliittisiin vaatimuksiin (esim. Anderson 1991; Appadurai 1996). (Ks. Brubaker 2012, 106–108.)

Alkuperäiskansan kategoria on alkuperältään koloniaalinen luokittelun käytäntö, joka on syvällisesti vaikuttanut paitsi saamelaisten, myös monien muiden paikallisten ihmisten (poliittiseen) itseymmärrykseen sekä pohjoisen etnisiin suhteisiin. Se on myös antanut mahdollisuuden ja toiminut sytykkeenä viime vuosikymmenien kuulumisen poliittisille projekteille; alkuperäiskansan käsitteen sisältämät olettamukset alkuperäisyydestä, polveutumisesta, katkeamattomasta aluesuhteesta ja kulttuuristen instituutioiden, kuten perinteisten elinkeinojen säilymisestä, ovat merkittäväällä tavalla muovanneet Pohjois-Suomen sosiaalista ja poliittista todellisuutta ja luoneet uudenlaisia, myös ennalta arvaamattomia toimijuuden ja identifikaation muotoja.

En tässä artikkelissa käsittele nykysaamelaisryhmän (ks. Valkonen, Valkonen & Koivuova 2014) poliittista järjestäytymistä, jossa myös alkuperäiskansan kategorialla on ollut keskeinen merkitys. Saamelaisten poliittinen asema alettiin esittää 1970-luvulta lähtien alkuperäiskansan viitekehyyksessä, ja saamelaiset ovat olleet myös keskeisiä toimijoita kansainvälisessä alkuperäiskansaliikkeessä. (Ks. esim. Minde 2003, 101; Seurujärvi-Kari 2012.) Alkuperäiskansaksi ja kansainvälisen oikeuden piiriin tuleminen on ollut erittäin merkityksellistä saamelaisten emansipaation ja saamelaisyhteiskunnan dekolonisaation kannalta, ja saamelaiset itse ovat ajaneet hyvin vahvasti esimerkiksi juuri ILO 169 -sopimuksen ratifioimista. Erotan kuitenkin viime vuosikymmenten kuulumisen poliittiset projektit saamelaisten yllirajaisesta poliittisesta järjestäytymisestä, joka juontaa juurensa jo 1920-luvulta. Uudemmat identiteettiprojektit kumpuavat ja ammentavat hyvin selkeästi kansainvälisen oikeuden sopimuksista ja niiden sisällöstä. (Mgdsamit 2013; Pääkkönen 2008; Valkonen 2009.)

1990-luvulta lähtien on Pohjois-Suomessa syntynyt saamelaisuutta ja/tai alkuperäiskansaa rakentamaan, määrittelemään ja haastamaan pyrkiviä, osin toisiinsa lomittuvia ja sulautuvia poliittisia liikkeitä. Tällaisia ovat niin kutsuttu (uus)lappalaisliike erilaisine järjestäytymisen muotoineen ja tuoreempana niin sanottujen statuksettomien saamelaisten järjestäytyminen.

Vahvasti viime vuosikymmenten ”saamelaisjulkisuutta” hallinnut varsin odottamaton identifiikaation muoto on (uus)lappalaisen kategoria. Se on muotoutunut 1990-luvulta lähtien ja viittaa ihmisiin, jotka ovat alkaneet pitää itseään lappalaisena alkuperäiskansana perustuen identifikaationsa siihen, että heidän sukunsa ovat asuneet asuinalueillaan pitkään, usein perinteisiä elinkeinoja harjoittaen ja heillä on saamelaisia tai verolappalaisia esi-isiä isovanhempia edeltäneissä sukupolvissa. Tilanteessa, jossa saamelaiset saivat poliittisen tunnustuksen alkuperäiskansana sekä kulttuuri-itsehallinnon, nämä ihmiset alkoivat kutsua itseään lappalaisiksi, joka on aiemmin ollut valtaväestöjen antama saamelaisiin viittaava, halventavakin nimitys. (Ks. Pääkkönen 2008.)³ Tänä päivänä yhteenkuuluvuutta tunteva saamelaisten ryhmä ei heitä kuitenkaan yleisesti ottaen ole tunnistanut saamelaisiksi tai alkuperäiskansaksi.

3 Erkki Pääkkönen (2008, 190–194) on väitöskirjassaan kuvannut lappalaisen käsitteen eri aikoina aktualisoituneita merkityksiä seuraavanlaisella jaotellulla: 1) syrjäseutujen erätaloudellinen elämänmuoto; 2) oikeusasema, joka on viitannut historiallisten lähteiden mukaan maa- ja vesioikeudelliseen oikeusasemaan eli erityisten lappalaiselinkeinojen harjoittamiseen ja siihen liittyviin oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Ei ole välttämättä viitannut etniseen saamelaisuuteen; 3) Etninen kategoria eli valtaväestöjen käyttämä nimitys saamelaisista 1970-luvulle saakka; 4) Omaehtoinen ryhmäidentifiikaatio eli saamelaisten oman ryhmäsaamaistumisen perusta valtavirtayhteiskuntien kieltä käyttävissä konteksteissa; 5) Vastamobilisaation tunnus, kun 1990-luvun alkupuolella siihen saakka valtaväestöksi kategorisoitu väestönosa ryhtyi kutsumaan itseään lappalaisiksi.

Viimeaikainen tieteellinen tutkimus on myös vahvistanut tiettyjä kuulumisen poliittisia projekteja tai jopa toiminut kimmokkeena uusien identiteetikategorioiden rakentamiselle ja näin saamelaisuutta ja alkuperäiskansaa uudelleen määrittelemään pyrkivälle poliittiselle järjestäytymiselle. Varsinkin oikeushistoriallisesti ja kansainvälisoikeudellisesti orientoituneet tieteelliset diskurssit, jotka pyrkivät esittämään kansainvälisten sopimusten tulkintaan perustuen alkuperäiskansan objektiivisesti olemassa olevana ja/tai löydettävänä entiteettinä ja oikeusasemana (esim. Joona 2012, Joona 2013), toimivat identiteetikategorioiden ja mobilisaation resurssina. Tällaiset tutkimukset eivät välttämättä huomioi nykysaamelaisryhmän omia itsemäärittelemisen ja yhteisön muodostamisen käytäntöjä tai ne pyritään problematisoimaan, vaikkakin myös kansainvälinen oikeus ja varsinkin ne sopimukset, joita alkuperäiskansat ovat itse työstäneet, niitä painottavat (ks. YK 2007). Näin rakentuva tieteellinen diskurssi vahvistaa historiallisia esiisiä, perinteisten elinkeinojen harjoittamista ja pohjoista paikallisuutta korostavia identiteetti-projekteja, koska polveutuminen ja katkeamaton aluesuhde löytyvät monien alkuperäiskansojen koskevien kansainvälisten sopimusten sanamuodoista (esim. ILO 169 -sopimus).

Jo lappalaisliikkeen alkua ajoista lähtien, mutta voimistuen viime aikoina, myös historiallisten metsäsaamelaisten kategoriaa ollaan elvyttämässä. Metsäsaamelaisuutta ollaan nostamassa esiin niin tutkimuksen kautta, joka on pyrkinyt osoittamaan vallinneen käsityksen metsäsaamelaisen kulttuurin tuhoutumisesta uudisasutuksen paineessa vääräksi (ks. Enbuske 2013; Joona 2013; Saarinen 2013), kuin kulttuuristen tunnusmerkkien, kuten perinteisten vaatteiden rekonstruoinnin ja jo kadonneen kielen mahdollisen elvyttämisen kautta. Historiallisten metsäsaamelaisten jälkeläiset ovat hakemassa saamelaisuudelleen tunnustusta ja näin poliittisen kansalaisuuden

statusta nykypäivän saamelaisyhteiskunnassa. Metsäsaamelaisten jälkeläisten tämänhetkinen saamelaisuus on kuitenkin kyseenalaistettu monissa poliittisissa ja tutkimuksellisissa puheenvuoroissa (esim. Sammallahti 2013; Tervaniemi 2013). Metsäsaamelaisten jälkeläiset taas näkevät säilyttäneensä metsäsaamelaisen kulttuurin ja elintavan ja näin edustavansa tätä etnisyyttä edelleen (ks. Mgdsamit 2013; Saarinen 2013). Heidän on myös esitetty olevan Pohjois-Suomen alueen oikeaa alkuperäiskansaa, koska he täyttävät parhaiten kansainvälisten sopimusten, varsinkin ILO 169 -sopimuksen alkuperäiskansakriteerit, joissa polveutuminen tietyn alueen kaikkein alkuperäisimmistä asukkaista nähdään erään tulkintalinjan mukaan keskeisimpänä alkuperäiskansaa määrittävänä tekijänä (Joonas 2013).

Viimeaikaisiin keskusteluihin on tullut mukaan myös statuksettomien saamelaisten kategoria ja ryhmäidentifikaatio, joka myös osittain kiinnittyy metsäsaamelaisuuden kategoriaan. Statuksettoman saamelaisen käsite on Erika Sarivaaran väitöskirjassaan (Sarivaara 2012) analyttisenä kategoriana esittämä käsite, jolla kuvataan saamelaisuuden ja suomalaisuuden rajamaille sijoittuvaa ”hybridiväestöä”. Sarivaaran tutkimuksessa sillä tarkoitetaan saamelaisrekisteriin eli viralliseen saamelaisryhmään kuulumatonta henkilöä, joka polveutuu saamelaissuvusta ja joka on mahdollisesti, muttei välttämättä opetellut saamen kielen ja identifioituu mahdollisesti, muttei välttämättä itse saamelaiseksi (emt., 23). Analyysissään Sarivaara tarkastelee kuitenkin nimenomaan saamen kieltä osaavien henkilöiden etnistä paikantumista.

Statuksettoman saamelaisen käsite on hoidettu ympärilleen poliittisen mobilisaation (ks. Mgdsamit 2013). Se on toisin sanoen muodostunut kategoriaksi, jossa virallisen eli laissa määritellyn saamelaisuuden ulkopuolelle jäävät henkilöt hakevat oikeutusta ja hyväksyntää ar-

tikuloimalleen statuksettomalle saamelaisuudelle. Statuksettoman saamelaisen käsitteestä on tullut uudenlainen identifioitumisen paikka ja muoto, vaikka kiinnostavasti käsitteellä Sarivaaran tutkimuksessa kuvataan kaikkia tutkimukseen osallistuneita henkilöitä riippumatta siitä, identifioituvatko he itse saamelaisiksi. Tätä ratkaisua perustellaan sillä, että statuksettoman saamelaisen käsite toimii tutkimuksessa ”väli-teenä tarkasteltaessa saamelaisyhteisön ja sen marginaaliin sijoittuvan ryhmän välistä suhdetta”. Sarivaara kuitenkin toteaa, että tulevaisuudessa käsite on tarkoitus laajentaa koskemaan myös itseidentifikaatiota (Sarivaara 2012, 23). Poliittisessa mielessä näin on käynytkin, eli käsitteen ympärille on muodostunut omanlaisensa kuulumisen poliittinen projekti. Statuksettoman saamelaisen kategoria on osittain päällekkäinen lappalaisen kategorian kanssa, mutta ei samalla tavalla kiinnity maankäyttöön ja perinteisiin elinkeinoihin.

Intersektionaaliset identiteetikategoriat ja yhteiskunnallinen muutos

Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa samoin kuin saamelaispoliittisessa diskurssissa Pohjois-Suomen ja saamelaisalueen (etno)poliittista liikehdintää on tulkittu ennen kaikkea etupyrimysnäkökulmasta. Erityisesti (uus)lappalaisliike näyttäytyy saamelaisten oikeudet kyseenalaistavana valtaväestön vastamobilisaationa (Pääkkönen 2008), tai ”identiteettisotana” (Lehtola 2005a, 149–150; Pääkkönen 2008), toisaalta myös ”ulko-puoliseksi määriteltyjen tragediana” (Stoor 1999) ja ”lappalaisen dilemmana” (Stoor 1996). Näiden tutkimusten mukaan pitkittyneen ja mediaa taitavasti hyödyntävän identiteetikampanjoinnin ja mobilisaation taustalla näyttää olevan paikallisten, suomalaisen ja saamelaisen kulttuurin välimaastoon identifioituvien ihmisten pelko elinkeinojensa ja elämäntapansa murroksesta

saamelaisoikeuksien myötä. Alkuperäiskansakeskustelu ja saamelaiskäräjälain määritelmä saamelaisesta ovat uudella tavalla nostaneet esiin sukujuurten ja lappalaiselinkeinojen merkityksen (ks. Lehtola 2005a, 149–150; Pääkkönen 2008), mikä viime vuosina on laajentunut myös tieteelliseksi diskurssiksi alkuperäiskansasta, saamelaisuudesta ja niiden olemassaolon ehdoista.

Intersektionaalisuuden näkökulmasta nämä uudenlaiset identifikaation ja subjektuuden muodot ovat syntyneet alkuperäiskansan kategorian ja sen moniselitteisen merkityssisällön, mutta myös muunlaisten erojen ja sosiaalisten jaotteuiden, kuten kielitaidon, perinteisten elinkeinojen tai sukujuurien risteämisen mahdollistamana. Esimerkiksi nykyisenlainen (uus)lappalaisuus identiteetikategoriana on tullut mahdolliseksi alkuperäiskansan käsitteen ja siihen liitetyn merkityssisällön ja oikeuksien kohdatessa ja ristetessä pohjoisen paikallisuuden kanssa, johon historialliset esi-isät ja maasuhdetta ylläpitävät (lappalais)elinkeinot leimallisesti sisältyvät. Statuksettoman saamelaisen käsite on taas siitä mielenkiintoinen, että sen käyttöönotto perustuu pohjoisamerikkalaiseen käsitteeseen ja kategoriaan ”statukseton intiaani” (*non-status Indian*), joka viittaa syntyperältään Kanadan intiaaniansoihin tai Ensimmäisiin kansoihin kuuluvaan henkilöön, joka ei ole intiaanilain (*Indian act*) piirissä (ks. Sarivaara 2012, 22). Käsitteen tuominen Pohjois-Suomen ja Saamenmaan kontekstiin on luonut uudenlaisen identifikaation väylän, joka on mahdollistanut uudenlaisia alkuperäiskansaja saamelaistulkintoja.

Manuel Castells (1996–98) on todennut, että aikoina, jolloin ihmiset eivät ole enää varmoja siitä, jatkuuko heidän elämänsä niillä sijoillaan samanaikaisena kuin aiemmin, perustetaan usein ”puolustusellisia identiteettiyhteisöjä”, jotka pyritään kuvaamaan alkuperäisinä ja muuttumattomina (Yuval-Davis 2011, 129). Esimerkiksi lappalaisuu-

den kategorian rakentaminen on kiinnostava esimerkki ontologisen turvallisuuden järkkymisestä ja sen seurauksista tilanteessa, jossa aikaisemmat valta-asetelmat ovat muuttumassa. Tunnustamisen kamppailu sisältävätkin aina rakentuneisuuden ulottuvuuden: tietyt sosiaaliset toimijat osoittavat erot niille, jotka eivät ole niitä noteeranneet (Yuval-Davis 2011, 9). Toisin sanoen osoitetaan tietty kategoria ja tehdään siitä poliittisen kamppailun agenda.

Historiallisesti tarkasteltuna saamelaisaktivisteilla on etenkin 1960- ja 1970-luvuilla ollut keskeinen merkitys ylijärjestyksen saamelaisidentiteetin rakentamisessa (ks. Lehtola 1997, 57–63). Saamelaisen etnisen identiteetin syntyminen on tullut mahdolliseksi, kun saamelaiskulttuuri on tullut perheiden ja kylien muodostamista paikallisuudesta kohti yleissaamelaisuutta ja kylä- sekä ryhmäidentiteetit ovat muuttuneet ymmärrykseksi etnisestä yhteisyydestä. Omakielisen käsitteen *saamelainen* käyttöönotto kuvaamaan saamelaisuutta ulkopuolisten antamien nimitysten (esim. *lappalainen*) sijaan on merkinnyt näkökulman muutosta: saamelaisten oma käsitys itsestään ja omasta kulttuuristaan on tullut myös valtaväestöjen julkisuuteen. (Emt.) Myös lappalaisliikkeen sekä statuksettomien saamelaisten järjestäytymisessä ja mobilisaatiossa on aktivisteilla sekä heidän perustamillaan yhdistyksillä ollut keskeinen merkitys. Tästä esimerkkinä toimivat lappalaisliikkeen perustamat Lappalaiskulttuuri- ja perinneyhdistys, Lapinkyläyhdistys (ks. Pääkkönen 2008, 95) sekä tuoreempina statuksettomien saamelaisten yhdistys Suomen metsä-, kalastaja- ja tunturisaamelaiset (ks. MgdSamit 2013), jotka ovat saaneet valtaväestöjen julkisuudessa äänensä kuuluviin melko vahvasti.

Kiinnostava kysymys onkin, onnistuvatko nämä yhdistykset ja aktivistit luomaan pysyvämpää ryhmäisyyttä ympärilleen ja rakentamaan selviä identiteettiä, johon on mahdollista aidosti

samaistua ja joka tuottaa pysyvämpiä kiinnittymisen ja eheyden mahdollisuuksia. Mielenkiintoista – mutta ei välttämättä yllättävää – on myös se, että valtio haluaa kuulla näitä yhdistyksiä ja niiden edustajia saamelaisia koskevissa kysymyksissä. Kuten Vesa Puuronen (2013) on todennut, valtiolla on valta vahvistaa tiettyjä ja hyljittää toisia diskursseja. Nykyiseen poliittiseen tilanteeseen arktisine luonnonvarapoliittisine ulottuvuuksineen näiden nykysaamelaisuutta purkavien vastadiskurssien vahvistaminen näyttää sopivan. Esimerkiksi ratkaisematon kysymys maiden hallinnasta mahdollistaa tilanteen, jossa saamelaisalue on monenlaisten toimijoiden hyödynnettävissä.

Lopuksi

Olen tässä kirjoituksessa pohtinut uudenlaista tapaa ymmärtää alkuperäisyyteen, alkuperäiskansan asemaan ja etnisyyteen liittyvää eriytymistä ja erontekoa jälkikolonialisessa Lapissa. Olen ehdottanut, että tätä kuulumisen ja tunnistamisen kamppailua on mielekästä lähestyä intersektionaalisuuden näkökulmasta korostaen risteäviä eroja identifikaatioita ja toimijuuksia tuottavina paikkoina ja tiloina. Näin voidaan luoda uudenlaista analyttistä ymmärrystä alkuperäiskansoja ja etnisyyttä sekä kiinteitä ja liikkuvia identiteettejä koskeviin keskusteluihin. Näin myös pystytään avaamaan ja ymmärtämään saamelaisia koskevan keskustelun lukkiutuneita kohtia sekä kehittämään uudenlaista tutkimusnäkökulmaa etnisyyden ja alkuperäisyyden historiallisen ja oikeudellisen totuuden etsimisprojektiin.

Kytkeytyessään tiettyihin paikallisiin eroihin, kuten perinteisten elinkeinojen harjoittamiseen, sukujuuriin tai saamen kielen taitoon ja elvyttämiseen, on alkuperäiskansan käsite, kategoria ja kohtalonyhteys paitsi tuottanut uusia tulkintoja Pohjois-Suomen etnisistä suhteista ja historiasta sekä alkuperäiskansan statuksesta, myös mahdol-

listanut uudenlaisia identifikaatioita. Lappalaisliike ja statuksettomat saamelaiset ovat kuulumisen poliittisia projekteja, jotka ovat tulleet mahdolliseksi kategorisointien ja erojen risteämisen kautta. Tästä myös seuraa, että nämä kuulumisen poliittiset projektit rakentavat kaikki alkuperäiskansaa – ja myös saamelaisuutta – eri tavoin ja erilaisin rajanvedoin (vrt. Yuval-Davis 2011, 12).

Erojen risteäminen ei tuota pelkästään uudenlaisia identifikaatioita, vaan myös näiden kategorisointien uudenlaisia määrittelyjä. Eroista tulee kategorioita, jotka taas vaikuttavat ihmisten identifikaatioihin. Alkuperäiskansan ja etnisyyden käsitteet muuttuvat ja muokkautuvat poliittisten projektien edetessä. Esimerkiksi saamelaislain sisältämä saamelaisen määritelmä on muuttunut merkityssisällöltään viime vuosikymmenten kamppailun myötä. Kun aiempi määritelmä pyrki kieleen pohjautuvan etnisyyden lisäksi kytkemään saamelaisuuteen alkuperäiskansalle olennaisen maasuhteen ja perinteisen yhteiskuntamuodon (ks. Lehtola 2005a, 139–167), on oikeusministeriön asettaman työryhmän ehdotuksessa saamelaisen määritelmän keskiöön noussut yhteisöllisyys ja kuuluminen. Hallituksen esityksessä (HE 167/2014 vp) on ”kompromissiratkaisu”, jossa maasuhde ja perinteinen yhteiskuntamuoto yhdistyvät uudenlaisella tavalla kuulumiseen ja ryhmäidentifikaatioon.

Intersektionaalisuuteen kiinnittyvä tutkimus korostaa, että kategorisoinnit, käsitteet ja määritelmät ovat kiinni eletyssä elämässä ja myös muokkautuvat poliittisten olosuhteiden mukana. Näin ollen keskeistä on myös tarkastella, millä tavalla käsitteitä määritellään ja käytetään niin poliittisen kamppailun kuin jokapäiväisen elämän kontekstissa. Millaisia poliittisia ja myös tutkimuksellisia seurauksia määritelmien moninaisuudella on ja millä tavalla erot kategorisoidaan? Tällainen tutkimuksellinen lähestymistapa edellyttää teorian ja käytännön rajan hälventämistä nojaamalla

saamelaisiin itseensä niin käytännöllisen, kuin teoreettisen tiedon tuottajina.

Alkuperäiskansatutkimuksen keskeinen teos on maoritutkija Linda Tuhiwai Smithin *Decolonizing Methodologies* (1999). Smith näkee tieteen dekolonisaation ja alkuperäiskansatutkimuksen kannalta yhtenä suurimmista ongelmista länsimaisten tutkijoiden ja tieteilijöiden vallan olettaa, että he voivat tietää ja määritellä sen, mitä alkuperäiskansoista on mahdollista tietää (ks. myös Laako 2013). Smith (1999) esittää, että alkuperäiskansojen omat huolet, näkökulmat ja maailmankatsomukset tulee liittää osaksi tiedontuotantoa samalla kun tutkimus nähdään osana valtaa, valtasuhteita ja politiikkaa. Hanna Laakon mukaan dekolonisaation haaste ymmärrettyinä (länsimaisen) tieteen kritiikkinä onkin sen rajaamattomassa luonteessa: mihin dekolonisaatio päättyy, miten sen voi määritellä tai rajata? ”Kuka voi ja pystyy dekolonisoimaan, ja kenellä on siihen oikeus?” (Laako 2013, 7).

Kolonialismin muuntuneet jatkuvuudet ja jäljet ovat läsnä tämän päivän Lapissa ja ne näkyvät myös pohjoisen ihmisiä koskevassa tutkimuksessa (ks. Kuokkanen 2007). Siksi on tärkeää nostaa esiin kysymys siitä, kenen tuottamalla ja millaisella tiedolla ja totuudella on merkitystä saamelaisia koskevassa poliittisessa päätöksenteossa. Tieteen itsensä dekolonisaation kannalta keskeistä on myös ottaa huomioon, keitä tutkimuksen tulisi hyödyttää ja millaisin premissein sitä tehdään. Lisäksi olennaista on pohtia, millä tavalla tieteellisesti relevanttia tietoa voidaan tuottaa, millaisia ilmaisun tapoja perinteisen tieteellisen tekstin konventiot ehkä rajoittavat, ja millä tavalla nämä rajoitteet voitaisiin ylittää.

Keskeinen tutkimuseettinen ja tiedon dekolonisaatioon kytkeytyvä kysymys liittyen Pohjois-Suomen alkuperäiskansakeskusteluihin on, millä tavalla valita tutkimuksen tiedontuottajat.

Rajatako tiedon subjektien valinta saamelaisten omiin yhteisöllisiin käsitteisiin alkuperäiskansan jäsenistä, mikä näyttäisi olevan dekolonisaation näkökulmasta eettisin vaihtoehto? Valta määritellä ja tuottaa tietoa siirtyy kansalle ja yhteisölle itselleen sen sijaan, että se tulee alati määritellyksi toisten ja valtaapitävien näkökulmasta. Toisaalta ei ole olemassa aukotonta, yleistä ja yhteistä etnisen tunnistamisen järjestelmää, vaan etnisyys ja etniset rajanvedot ovat aina paikallisesti muotoutuvia ja eläviä. Lisäksi myös uudenlaiset kuulumisen poliittiset projektit peräänkuuluttavat dekolonisaatiota sekä oikeutta tietää ja määritellä itsensä. Mikäli tutkimuksen lähtökohtana on alkuperäiskansoja ja erityisesti saamelaisia koskevan tiedon ja tieteen dekolonisaatio, kuinka suhtautua näihin alkuperäiskansan ja saamelaisuuden nimissä tehtyihin vaatimuksiin? Tämän kysymyksen kautta tutkijan on kohdattava paitsi oman tutkimuksensa valinnat ja näin ollen sen väistämätön poliittisuus, myös kysymykset oikeudenmukaisuudesta ja sen erilaisista tulkinnoista.

Kirjallisuus

- AHMED, SARA. 2000. "Who Knows? Knowing Strangers and Strangerness." *Australian Feminist Studies* 31:15, 49–68.
- ANDERSON, BENEDICT. 1993. *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Lontoo: Verso.
- APPADURAI, ARJUN. 1996. *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalizations*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- BARTH, FREDRIK (TOIM.) 1969. *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference*. Oslo: Universitetforlaget.
- BATTISTE, MARIE (TOIM.) 2000. *Reclaiming Indigenous Voice and Vision*. Vancouver: UBC Press.
- BRAH, AVTAR & ANN PHOENIX. 2004. "Ain't I a Woman? Revisiting Intersectionality." *Journal of International Women's Studies* 5:3, 75–86.
- BRUBAKER, ROGERS. 2012. *Etnisyys ilman ryhmiä*. Tampere: Vastapaino.
- CASTELLS, MANUEL. 1996–98. *The Information Age. Economy, Society, Culture*. Oxford: Blackwell.

- CRENSHAW, KIMBERLÉ. 1989. *Demarginalizing the Intersection of Race and Sex*. Chicago: University of Chicago.
- DAVIDSON-HUNT IAIN J. & MICHAEL O'FLAHERTY. 2007. "Researchers, Indigenous Peoples and Place-Based Learning Communities." *Society and Natural Resources* 20, 291-305.
- DAVIS, KATHY. 2008. "Intersectionality as Buzzword. A Sociology of Science Perspective on What Makes a Feminist Theory Successful." *Feminist Theory* 9:67, 67-85.
- DENZIN, NORMAN K., YVONNA S. LINCOLN & LINDA T. SMITH. 2008. *Handbook of Critical and Indigenous Methodologies*. Los Angeles: SAGE.
- ENBUSKE, MATTI. 2013. "Saamelaiset Lapin uudisasuttajina." Teoksessa *Kuka on saamelainen ja mitä on saamelaisuus. Identiteetin juurilla*, toim. Erika Sarivaara, Kaarina Määttä & Satu Uusiautti. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 33-54.
- ERIKSEN, THOMAS HYLLAND. 1993. *Ethnicity and Nationalism. Anthropological Perspectives*. Lontoo: Pluto Press.
- FOUCAULT, MICHEL. 1980. *Power/Knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1972-1977 by Michel Foucault*, toim. Colin Gordon. New York: Pantheon Books.
- FOUCAULT, MICHEL. 1983. "Afterword. The Subject and Power." Teoksessa *Michel Foucault Beyond Structuralism and Hermeneutics*, toim. Hubert L. Dreyfus & Paul Rabinow. Chicago: The University of Chicago Press, 208-225.
- GRENIER, LOUISE. 1998. *Working with Indigenous Knowledge. A Guide for Researchers*. Ottawa: IDRC.
- HARAWAY, DONNA. 1991. "Situated Knowledges. The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective." Teoksessa *Simians, Cyborgs, and Women. The Reinvention of Nature*, toim. Donna Haraway. Lontoo: Free Association Books, 183-202.
- HE 167/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta.
- HELANDER, ELINA & KAARINA KAILO. 1999. *Ei alkua ei loppua. Saamelaisten puheenvuoro*. Helsinki: Like.
- HILL-COLLINS, PATRICIA. 1998. "It is All in the Family. Intersections of Gender, Race and Nation." *Hypatia* 13:3, 62-82.
- HIRVONEN, VUOKKO. 1999. *Saamenmaan ääniä. Saamelaisen naisen tie kirjailijaksi*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- HOROWITZ, DONALD L. 1985. *Ethnic Groups in Conflict*. Berkeley: University of California Press.
- ILO 169. Kansainvälisen työjärjestön ILO:n yleissopimus nro 169. Työministeriö: Suomen ILO-neuvottelukunta. https://www.tem.fi/files/25956/ilo_yleissopimukset.pdf (Luettu 20.11.2014).
- INGOLD, TIM. 2000. *The Perception of the Environment. Essays on Livelihood, Dwelling and Skill*. Lontoo & New York: Routledge.
- IRWIN, ALAN. 1995. *Citizen Science. A Study of People, Expertise and Sustainable Development*. Lontoo: Routledge.
- JENKINS, RICHARD. 1997. *Rethinking Ethnicity. Arguments and Explorations*. Lontoo: SAGE.
- JOONA, JUHA. 2013. "Kuka kuuluu alkuperäiskansaan. Historian vastauksia tämän päivän kysymyksiin." *Lakimies* 4/2013, 734-755.
- JOONA, TANJA. 2012. *ILO Convention No. 169 in a Nordic Context with Comparative Analysis. An Interdisciplinary Approach*. Juridica Lapponica 37. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- KARKULEHTO, SANNA, TUIJA SARESMA, HANNELE HARJUNEN & JOHANNA KANTOLA. 2012. "Intersektionaalisuus metodologiana ja performatiivisen intersektionaalisuuden haaste." *Naistutkimus* 25:4, 17-28.
- KENRICK, JUSTIN. 2011. "Unthinking Eurocentrism. The Political Writing of Adam Kuper and Tim Ingold." *Anthropological Notebooks* 17:2, 11-36.
- KUOKKANEN, RAUNA. 2007. "Saamelaiset ja kolonialismin vaikutukset nykypäivänä." Teoksessa *Kolonialismin jäljet. Keskustat, periferiat ja Suomi*, toim. Joel Kuortti, Mikko Lehtonen & Olli Löytty. Helsinki: Gaudeamus, 142-155.
- KUOKKANEN, RAUNA. 2007b. "Myths and Realities of Sami Women. A Postcolonial Feminist Analysis for the Decolonization and Transformation of Sami Society." Teoksessa *Making Space for Aboriginal Feminism*, toim. Joyce Green. Halifax, N.S.: Fernwood Books, 72-92.
- KUOKKANEN, RAUNA. 2009. *Boaris dego eana. Eamiidbmgoiid diehtu, filosufijjat ja dutkan*. Sami Academica Series. Kárášjohka: Čálliidlagáduš.
- LAAKO, HANNA. 2012. "Dekolonisaatio maailmanpolitiikan teoriassa. Intiaaniuden nousu, Meksikon zapatistiliike ja kansalaisyhteiskunnat." *Kosmopolis* 42:4, 3-23.
- LAKI SAAMELAISKÄRÄJISTÄ 974/1995.
- LEHTOLA, VELI-PEKKA. 1997. *Saamelaiset. Historia, yhteiskunta, taide*. Inari: Kustannus-Puntsi.
- LEHTOLA, VELI-PEKKA. 2005a. *Saamelaisten parlamentti. Suomen saamelaisvaltuuskunta 1973-1995 ja Saamelaiskäräjät 1996-2003*. Inari: Saamelaiskäräjät.
- LEHTOLA, VELI-PEKKA. 2005b. "Saamelaiset itse tutkimuksen tekijöiksi." Virkaanastujaispuhe. *Kaltio* 61:5, 254-257.
- LEHTOLA, VELI-PEKKA. 2012. *Saamelaiset suomalaiset. Kohtaamisia 1896-1953*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- LÄNSMAN, ANNI-SIIRI. 2008. "Kenelle saamentutkija tutkii?" Teoksessa *Tutkijan kirja*, toim. Kirsti Lempiäinen, Olli Löytty & Merja Kinnunen. Tampere: Vastapaino, 87-98.
- MATHISEN, STEIN R. 2003. "Tracing the Narratives of the Ecological Sami." Teoksessa *Nature and Identity. Essays on*

- the Culture of Nature*, toim. Kirsti Pedersen & Arvid Viken. Kulturstudier nr. 36. Kristiansand: Norwegian Academic Press, 189–206.
- MGDSAMIT 2013. Metsä-, kalastaja- ja tunturisaamelaiset ry. <http://www.mgdsamit.fi/> (Luettu 31.10.2013).
- MINDE, HENRY. 2003. "Urfolksoffensiv, folkerettsfokus og styringskrise. Kampen for en ny samepolitikk 1960–1990." Teoksessa *Samer, makt og demokrati. Sametinget og den nye samiske offentligheten*, toim. Bjørn Bjerkli & Per Selle. Oslo: Gyldendal Akademisk, 87–123.
- MOTTA, SARA C. 2011. "Notes Towards Prefigurative Epistemologies." Teoksessa *Social Movements in the Global South. Dispossession, Development and Resistance*, toim. Sara C. Motta & Alf G. Nilsen. Lontoo: Palgrave Macmillan, 178–199.
- MÜLLER-WILLE, LUDGER. [1971] 1996. *Kahden kulttuurin kohtaaminen. Saamelaiset ja suomalaiset Utsjoella*. Arktisen keskuksen tiedotteita 18. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- PUURONEN, VESA. 2013. Kommenttipuheenvuoro. *Sukupuolentutkimuksen ja kulttuurintutkimuksen päivät*, työryhmässä Saamelaisidentiteetin manifestoiminen, totuudellisuus ja etninen vuorovaikutus. Lapin yliopisto 29.11.2013.
- PÄÄKKÖNEN, ERKKI. 2008. *Saamelainen etnisyys ja pohjoinen paikallisuus. Saamelaisten etninen mobilisaatio ja paikallisperustainen vastaliike*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- RODRIGUEZ-PIÑERO, LUIS. 2005. *Indigenous Peoples, Postcolonialism, and International Law. The ILO Regime (1919–1989)*. Oxford: Oxford University Press.
- SAAMELAISKÄRÄJÄT. 2014. *Saamelaiskäräjien lausunto hallituksen esityksestä saamelaiskäräjälain muuttamiseksi (HE 167/2014)*. 6.10.2014. http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=2473 (Luettu 5.11.2014).
- SAAMELAISKÄRÄJÄLAKITYÖRYHMÄ 2013. *Saamelaiskäräjälakityöryhmän mietintö*. 55/2013. Oikeusministeriö. <http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1382513081296.html> (Luettu 1.11.2013).
- SAAMELAISKÄRÄJÄLAKITYÖRYHMÄ 2014. *Saamelaiskäräjälakityöryhmän mietintö: Lausuntotiivistelmä*. 22/2014. Oikeusministeriö. <http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1396938323968.html> (Luettu 3.6.2014).
- SAAMELAISTOIMIKUNTA 2001. *Saamelaistoimikunnan mietintö. Ehdotus maahan, veteen, luonnonvaroihin ja perinteisiin luontaiselinkeinoihin liittyvien oikeuksien järjestämisestä saamelaisten kotiseutualueella valtion mailla*. Oikeusministeriö. <http://www.om.fi/uploads/9r2bd.pdf> (Luettu 4.9.2009).
- SAARINEN, HELI. 2013. "Näkymättömät metsäsaamelaiset." Teoksessa *Kuka on saamelainen ja mitä on saamelaisuus. Identiteetin juurilla*, toim. Erika Sarivaara, Kaarina Määttä & Satu Uusiautti. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 55–68.
- SAMMALLAHTI, PEKKA. 2013. "Saamelaismääritelmästä." *AGON* 37–38, 26–38.
- SARIVAARA, ERIKA. 2012. *Statuksettomat saamelaiset. Paikantumisia saamelaisuuden rajoilla*. Dieðut 2/2012. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla.
- SEURUJÄRVI-KARI, IRJA. 2012. *Ale jaskkot eatnigiella. Alkuperäiskansaliikkeen ja saamen kielen merkitys saamelaisten identiteetille*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- SISSONS, JEFFREY. 2005. *First Peoples. Indigenous Cultures and Their Futures*. Lontoo: Reaction Books.
- SMITH, LINDA TUHIWAI. 1999. *Decolonizing Methodologies. Research and Indigenous Peoples*. Lontoo & New York: Zed Books.
- SPIVAK, GAYATRI S. 1993. *Outside in the Teaching Machine*. New York: Routledge.
- STAUNÆS, DORTHE & MARIE SØNDERGAARD. 2011. "Intersectionality. A Theoretical Adjustment." Teoksessa *Theories and Methodologies in Postgraduate Feminist Research. Researching Differently*, toim. Rosemarie Buikema, Gabrielle Griffin & Nina Lykke. New York: Routledge, 45–59.
- STOOR, MARITTA. 1996. "Saamelaista identiteettiä etsimässä. Nk. lappalaisen dilemma." *Kide. Lapin yliopiston tiedotuslehti* 8/1996. Rovaniemi.
- STOOR, MARITTA. 1999. "Enkohan mie itte tiitä parhaiten, kuka mie olen? Suomea puhuvien saamelaisten ja nk. lappalaisten etninen identifikaatio." Teoksessa *Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit, osa 1. Outamaalta tunturiin*, toim. Marja Tuominen, Seija Tuulentie, Veli-Pekka Lehtola & Mervi Autti. Rovaniemi: Kustannus-Puntsi ja Lapin yliopisto, 67–80.
- TERVANIEMI, SAARA. 2013. "Symbolista sodankäyntiä saamelaisuudesta." *AGON* 37–38, 14–18.
- VAHTOLA, JOUKO, MATTI ENBUSKE, MAUNO HILTUNEN, TARJA NAHKIAISOJA & JUHA JOONA. 2006. *Yhteenvedot ja tiivistelmät Lapinmaan maa- ja metsätalouden tutkimuksesta*. Oikeusministeriön julkaisu 2006:8. Helsinki: Prima Editia.
- VALKONEN, JARNO, SANNA VALKONEN & TIMO KOIVUROVA. 2014. "Groupismi alkuperäiskansan määrittelyssä. Tapaustutkimus Suomen alkuperäiskansakonfliktista." *Poliittikka* 56:3, 210–229.
- VALKONEN, SANNA. 2009. *Poliittinen saamelaisuus*. Tampere: Vastapaino.
- VALKONEN, SANNA. 2013. "Lestadiolaisuuden jäljet saamelaisten elämässä." Teoksessa *Poliittinen lestadiolaisuus*, toim. Tapio Nykänen & Mika Luoma-aho. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 206–244.

- VALKONEN, SANNA & JARNO VALKONEN. 2013. "Pohjois-Suomen etnisten suhteiden uudelleen tulkintojen ongelmat". *AGON* 37-38, 4-5.
- VERLOO, MIEKE. 2006. "Multiple Inequalities, Intersectionality and the European Union." *European Journal of Women's Studies* 13:3, 211-228.
- YK = YHDISTYNEET KANSAKUNNAT. 2007. *YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistus*. http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_finnish.pdf (Luettu 13.2.2014).
- YLE SÄPMI. 28.8.2014. http://yle.fi/uutiset/ensi_vuoden_saamelaiskarajavaalit_kaydaan_vanhan_lain_mukaan/7437859 (Luettu 23.9.2014).
- YOUNG, CRAWFORD. 1976. *The Politics of Cultural Pluralism*. Madison: University of Wisconsin Press.
- YUVAL-DAVIS, NIRA. 2011. *The Politics of Belonging. Intersectional Contestations*. Lontoo: SAGE.